

گزارش يك تجربه در زمینه عملی

بررسی نظر معلمان پایه سوم دوره ابتدایی شهرستان خدابنده درباره ارزشیابی توصیفی

ارزشیابی توصیفی،
قوت های ارزشیابی
توصیفی، ضعف های
ارزشیابی توصیفی.

سرآغاز

در چند سال اخیر، درباره بهبود کیفیت آموزش در نظام آموزشی کشور، بحث های بسیاری مطرح است. در این راستا، ارزشیابی به عنوان یکی از عناصر اصلی هر برنامه درسی، می تواند نقش مهمی را ایفا کند؛ به طوری که با اجرای درست و بهره گیری مناسب از نتایج آن، قادر خواهیم بود مقدمات تغییر و اصلاحات آموزشی را به منظور افزایش کیفیت آموزشی فراهم کنیم. به همین دلیل، شورای عالی آموزش و پرورش برای حل مشکلات جاری مربوط به ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در مدارس که بر ارزشیابی تراکمی، حافظه محوری، اضطراب زای بودن و... مبتنی است، در جلسه ۶۷۹ خود در مورخه ۱۳۸۱/۸/۳۰، به معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی وزارت آموزش و پرورش مأموریت داد تا نسبت به تغییر «مقیاس کمی ۰ تا ۲۰» به «مقیاس کیفی - توصیفی» (رتبه ای) در ارزشیابی دانش آموزان اقدام کند و آن را از سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ به صورت آزمایشی در تعدادی از دبستان ها که از نظر نیروی انسانی و امکانات، ویژگی های لازم را دارند، اجرا کند [حسنی، ۱۳۸۲].

ارزشیابی کیفی - توصیفی از دیدگاه مجریان طرح [شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۲]، به کارگیری مقیاس رتبه ای (کاملاً تحقق یافته، تحقق یافته، نسبتاً

تحقق یافته، تلاش بیشتری باید بنماید) به جای مقیاس فاصله ای (۰ تا ۲۰) و نیز به کارگیری کارنامه توصیفی و ابزارهایی برای سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، متناسب با مقیاس مورد نظر، معنا می دهد و سه هدف اساسی را دنبال می کند. ۱. ارزشیابی توصیفی و تشریحی فرایند پیشرفت تحصیلی و تربیتی دانش آموزان به منظور اصلاح روند یاددهی - یادگیری در کلاس درس؛ ۲. ارتقای سطح بهداشت روانی دانش آموزان از طریق کاهش نقش ارزشیابی پایانی و تأثیر مقیاس کمی در سرنوشت تحصیلی و تربیتی آنان؛ ۳. توجه به حیطه های گوناگون شخصیت دانش آموزان در ابعاد عاطفی، اجتماعی، جسمانی و سطوح بالای حیطه شناختی [حسنی، ۱۳۸۲].

این شیوه ارزشیابی که از زمان تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش تا کنون در سه پایه اول، دوم و سوم دوره ابتدایی در سطح کشور انجام می شود، مسیر پرتلاطمی را طی کرده است؛ به طوری که همراه با دستاوردهای مثبت (مانند کاهش اضطراب ناشی از امتحان)، با چالش های جدی نیز (مانند ناکامی در ارتقای یادگیری دانش آموزان و تحقق نیافتن هدف های طرح در زمینه یادگیری در سطوح بالای شناختی) روبه رو بوده است. در مقاله حاضر که حاصل تلاش یکی از معلمان

دوره ابتدایی شهرستان خدابنده است، نظرات معلمان پایه سوم دوره ابتدایی این شهرستان درباره قوت‌ها و ضعف‌های ارزشیابی توصیفی بررسی شده است [کریمی ارقینی، ۱۳۹۰].

چکیده نظرسنجی

هدف از انجام این نظرسنجی، آگاهی از نظرات معلمان پایه سوم دوره ابتدایی شهرستان خدابنده درباره نقاط قوت و ضعف ارزشیابی توصیفی است. به این منظور، با بهره‌گیری از پرسش‌نامه محقق ساخته که دارای دو بخش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و سه سؤال باز پاسخ بود، اطلاعات مورد نیاز از ۱۴۱ نفر از معلمان جامعه مورد مطالعه که به روش تصادفی انتخاب شده بودند، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شد. خلاصه یافته‌ها به این شرح است:

الف) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

نوع دبستان	فراوانی	فراوانی درصدی
دخترانه	۱۶	۱۱/۳
پسرانه	۴۵	۳۱/۹
مختلط	۸۰	۵۶/۷
سابقه خدمت	فراوانی	فراوانی درصدی
کمتر از ۱۰ سال	۲۷	۱۹/۱
۱۰ تا ۲۰ سال	۸۵	۶۰/۳
بیشتر از ۲۰ سال	۲۹	۲۰/۶
میزان تحصیلات	فراوانی	فراوانی درصدی
دیپلم	۳	۲/۱
فوق‌دیپلم	۴۷	۳۳/۳
لیسانس	۹۰	۶۳/۸
فوق‌لیسانس	۱	۰/۷
شرکت در دوره آموزشی ارزشیابی توصیفی	فراوانی	فراوانی درصدی
بلی	۱۱۱	۷۸/۷
خیر	۳۰	۲۱/۳

علاوه بر ویژگی‌های فوق، گروه نمونه مورد مطالعه، در طرح ارزشیابی توصیفی یک تا هشت سال سابقه تدریس دارند.

ب) نکات مثبت ارزشیابی توصیفی

از نظر معلمان مورد مطالعه، ارزشیابی توصیفی نکات مثبتی به همراه داشت که به شرح جدول زیر است:

شماره	شرح نکات مثبت	فراوانی	فراوانی درصدی
۱	افزایش آرامش روانی دانش‌آموزان	۳۸	۱۳/۰۶
۲	کاهش اضطراب امتحان دانش‌آموزان	۳۸	۱۳/۰۶
۳	بهبود کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری	۳۵	۱۲/۰۳
۴	افزایش مهارت کلامی دانش‌آموزان	۳۲	۱۱
۵	افزایش تعامل بین معلم و دانش‌آموزان	۲۹	۱۰
۶	افزایش رشد عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان	۲۸	۹/۶
۷	افزایش همکاری گروهی در دانش‌آموزان	۲۲	۷/۶
۸	ایجاد رقابت سالم بین دانش‌آموزان	۲۲	۷/۶
۹	افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان	۱۹	۶/۵
۱۰	کاهش افت تحصیلی دانش‌آموزان	۱۸	۶/۲
۱۱	مفید بودن ارزشیابی توصیفی برای درس فارسی	۱۰	۳/۴
جمع		۲۹۱	۱۰۰

(پ) نقاط یا مشکلات و موانع ارزشیابی توصیفی

از نظر معلمان مورد مطالعه، ارزشیابی توصیفی دارای نقاط ضعف یا مشکلات و موانعی به شرح زیر است:

شماره	شرح مشکلات یا موانع	فراوانی	فراوانی درصدی
۱	حجم زیاد محتوای کتاب‌های درسی	۳۳	۷/۳
۲	نیاز به معلمان آموزش دیده	۳۲	۷/۱
۳	کمبود وقت	۳۰	۶/۶
۴	حجم زیاد کار برای ارزشیابی	۲۹	۶/۴
۵	نادرست اجرا شدن ارزشیابی، به دلیل حجم زیاد کار	۲۵	۵/۵
۶	زیاد بودن تعداد دانش‌آموزان در کلاس درس	۲۳	۵/۱
۷	خستگی شغلی، به واسطه حجم زیاد کار	۲۲	۴/۹
۸	وجود تفاوت نگرشی و سلیقه‌ای بین دست‌اندرکاران در اجرای طرح	۲۲	۴/۹
۹	کاهش انگیزه یادگیری در دانش‌آموزان قوی	۲۲	۴/۹
۱۰	صرف وقت زیاد برای تهیه ابزارهای ارزشیابی به ویژه پوشه کار	۲۲	۴/۹
۱۱	تنوع بیش از حد ابزارهای ارزشیابی	۲۰	۴/۴
۱۲	نداشتن انگیزه کافی و نگرش مثبت معلمان نسبت به اجرای طرح	۱۹	۴/۲
۱۳	افزایش کاغذبازی	۱۸	۴
۱۴	نیاز به امکانات و تجهیزات زیاد	۱۷	۳/۸
۱۵	پنهان ماندن نقاط ضعف معلمان	۱۶	۳/۵
۱۶	وجود ابزارهای موازی	۱۵	۳/۳
۱۷	افت تحصیلی و کم‌سواد شدن دانش‌آموزان	۱۳	۲/۹
۱۸	ناهماهنگی بین مدرسان و عوامل اجرایی طرح	۱۳	۲/۹
۱۹	ارتقای خودبه‌خود و حذف مردودی دانش‌آموزان	۱۲	۲/۶
۲۰	استفاده ناقص از ابزارهای ارزشیابی به دلیل تعدد آن‌ها	۱۱	۲/۴
۲۱	ناهماهنگی محتوای برخی از کتاب‌ها با اجرای ارزشیابی توصیفی	۱۱	۲/۴
۲۲	استفاده نکردن معلمان از فرم‌های یکسان در ارزشیابی	۱۱	۲/۴
۲۳	نیاز به همکاری بین معلمان و متخصصان تعلیم و تربیت	۸	۱/۸
۲۴	ایجاد سردرگمی در اولیا و معلمان به دلیل ناآشنایی با مضامین و مفاهیم طرح	۸	۱/۸
	جمع	۴۵۳	

ت) توصیه‌هایی برای رفع مشکلات و موانع ارزشیابی توصیفی

معلمان مورد مطالعه، برای رفع موانع و مشکلات ارزشیابی توصیفی، توصیه‌هایی نیز ارائه کرده‌اند که به این شرح است:

شماره	شرح توصیه	فراوانی	فراوانی درصدی
۱	تأکید بر آموزش و یادگیری به جای تأکید بر تکمیل ابزارها	۴۲	۲۰/۲
۲	برگزاری دوره‌های آموزشی غنی و کافی برای معلمان	۴۱	۹/۰۵
۳	آموزش استفاده درست از ابزارها به معلمان	۳۲	۱۵/۴
۴	افزایش مهارت‌های حرفه‌ای معلمان در جنبه‌ها و ابعاد گوناگون	۲۸	۱۳/۵
۵	برگزاری جلسات با والدین با محوریت ارزشیابی توصیفی	۲۳	۱۱/۱
۶	ایجاد نگرش مثبت بین اولیا و معلمان برای اجرای ارزشیابی توصیفی	۲۲	۱۰/۶
۷	ایجاد هم‌سویی بین متخصصان تعلیم و تربیت، مدرسان و معلمان در اجرای ارزشیابی توصیفی	۲۰	۹/۶
جمع		۲۰۸	۱۰۰

حذف ارزشیابی پایانی، و مردودی، آرامش روانی دانش‌آموزان را افزایش و اضطراب ناشی از امتحان آنان را کاهش می‌دهد

نتیجه‌گیری

یافته‌های نظرسنجی نشان می‌دهد، از نظر معلمان مورد مطالعه، اجرای ارزشیابی توصیفی توانسته است از طریق حذف ارزشیابی پایانی، و مردودی، آرامش روانی دانش‌آموزان را افزایش و اضطراب ناشی از امتحان آنان را کاهش دهد. از سوی دیگر، اجرای این نوع ارزشیابی به افزایش همکاری بین دانش‌آموزان و رقابت سالم در بین آنان منجر شده است. اما عوامل متعددی، مانع اجرای درست طرح ارزشیابی توصیفی در راستای تحقق هدف‌های آنان در زمینه یادگیری و ارتقای سطح یادگیری دانش‌آموزان در سطوح بالای شناختی (بر پایه طبقه‌بندی بلوم کاربرد به بالا) شده است که ضرورت دارد در جهت رفع آن‌ها کوشش شود.

بنابراین، با توجه به چالش‌های موجود در اجرای ارزشیابی توصیفی، ادامه اجرای آن بدون توجه به رفع چالش‌ها و مشکلات موجود، می‌تواند پیامدهایی جدی

به همراه داشته باشد. در این زمینه، کافی است مروری دیگر به نقاط ضعف یا مشکلات و موانع ارزشیابی توصیفی داشته باشیم تا بتوانیم درباره این که چگونه می‌توانیم از پیامدهای منفی اجرای این نوع ارزشیابی در درازمدت (یعنی کاهش خستگی شغلی معلمان، کاهش انگیزه یادگیری در دانش‌آموزان قوی، کاهش انگیزه معلمان برای اجرای طرح، رفع ضعف‌های حرفه‌ای معلمان، افت تحصیلی و کم‌سوادی دانش‌آموزان و...) جلوگیری کنیم، بیندیشیم.

منابع

۱. حسنی، محمد (۱۳۸۲). راهنمای اجرای ارزشیابی توصیفی. تهران. دفتر آموزش و پرورش پیش‌دبستانی و ابتدایی.
۲. شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۲). مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. تهران. انتشارات مدرسه.
۳. کریمی ارقینی، علی (۱۳۹۰). بررسی رابطه ویژگی‌های حرفه‌ای معلمان با نظر آنان درباره ارزشیابی توصیفی پایه سوم دوره ابتدایی شهرستان خدابنده در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. چاپ نشده. دانشگاه تهران. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.